

Hur tänker dom, skolhögarna?

Publicerad här den 5 februari 2018

NÄR MAN SER hur de som har makten över skolan fattar sina beslut så blir man ibland betänksam. Hur tänker dom?

Skolverkets avdelning för skolutveckling stängdes och ersattes med en avdelning för skolinspektion.

Man fann det viktigare att mäta och betygssätta elevernas kunskaper och kontrollera skolornas verksamhet än att utveckla metoder och material som kunde underlätta elevernas lärande. Hur tänkte man?

Skolinspektionen upptäcker att många skolor inte har resurser nog att ge eleverna den hjälp de behöver.

Man försöker nu råda bot på det genom att ge skolorna bötesföreläggande på miljontals kronor. Hur kan skolorna få bättre resurser genom detta? Hur tänker man?

Bortåt en femtedel av eleverna misslyckades förra året med att få tillräckliga betyg i nian för att få börja ett gymnasieprogram. Enligt Pisa-proven fick en lika stor andel av eleverna underkänt i läsförståelse.

Det lär ha gällt samma elevgrupp i båda fallen. Dessa elever hade redan från skolstarten halkat efter på grund av bristerna i deras språkutveckling. De förstod inte allt läraren sa eller vad som stod i läroböckerna. Därför misslyckades de. Den lösning på problemet som den hårda skolpolitikens företrädare fann på var att tvinga dessa elever att gå ytterligare ett år i skolan för att komma i kapp. Hur motiverade och villiga att anstränga sig kan de elever vara som tvingas kvar ytterligare ett år i den skola som de redan har lärt sig att hata efter nio års misslyckanden? Hur tänker man?

I teveprogrammet Opinion live framträdde den forskare som mer än andra studerat läxläsningen och dess effekter. Han berättade att vad forskningen visat är att läxläsningen bara tillför eleverna kortvariga kunskaper av försumbar omfattning.

Han röstades ned snabbt av den hårda skolpolitikens företrädare som hävdade att eleverna behöver få mera läxor så att de lär sig arbetsdisciplin. Och för att Sverige inte ska halka efter i konkurrensen. Men om nu inte eleverna lär sig så mycket mera genom läxorna, varför har vi dem då?

Har inte eleverna samma behov av avkoppling och återhämtning efter skoldagen som de vuxna har efter arbetsdagen? Dessutom ska de ju på sin fritid finna vägar till intressen som idrott, musik, natur, politik etcetera. De behöver utveckla sociala relationer med familj och kamrater och så småningom också med pojkvänner respektive flickvänner.

Eleverna pressas redan av långa läxor och talrika betygsprov. Skolsköterskor har vittnat om olyckliga och sönderstressade elever som till och med äter extacytabletter för att orka plugga på nätterna. Hur tänker man när man kräver ännu mer läxor?

Hjärnforskaren David Ingvar konstaterade nyligen att flickor vid skolstarten är mera verbalt utvecklade än pojkar och att denna skillnad stadigt ökar under skollåren.

Samma försprång har eleverna med högutbildade föräldrar. De har också lättare att ta till sig undervisningen och skriva ned det de kan vid proven. De får därför också högre skolbetyg. Urvalet till högskolestudierna grundar sig huvudsakligen på betygen. I praktiken leder detta på sikt till att nästan alla befattningar som kräver högskolekompetens innehas av flickor och barn till högutbildade föräldrar. Detta gäller alla olika yrken från präst och advokat till veterinär och ingenjör.

Men är det bara förmågan att läsa in och redogöra för innehållet i en kurs som avgör hur bra man kan klara av all denna yrkesutövning? Självklart inte. Betygen kan av många skäl inte göras rättvisa. De leder till psykisk ohälsa genom stress för många elever och bristande självförtroende för skolsvaga elever.

Eftersom betygen bidrar till en segregering av samhället, men inte bidrar till att eleverna får mer av varaktiga kunskaper, måste man ifrågasätta betygen som urvalsinstrument. Varför inte låta varje mottagande utbildning använda till yrket anpassade intagningsrutiner i stil med utbildningen till brandmän eller skådespelare. Hur har man tänkt om detta?

I mellandagarna rapporterade Socialstyrelsen att den stressrelaterade, psykiska ohälsan bland unga hade fördubblats de senaste tio åren.

Skolverket reagerade snabbt med att halvera antalet nationella prov. Den hårda skolpolitikens företrädare protesterade då i massmedierna. Man sa att detta riskerade att föra skolan tillbaka till den flumskola som bara fanns i Björklunds huvud. De ansåg att hårda krav och täta betygsmätningar behövs för att eleverna ska anstränga sig. Att över hälften av eleverna – enligt Rädda Barnens undersökningar för tio år sedan – plågades av stress i skolan och att en tiondel av dem hade övervägt att ta sina liv bryr sig inte den hårda skolpolitikens företrädare om. Att de hårda kraven är fördömande för de skolsvaga eleverna bryr de sig heller inte om. Hur tänker de?

Pisa-mätningarna visade att de svenska eleverna har halkat efter andra länders elever när det gäller kunskaperna i matematik.

Moderaternas partiledare var snabbt framme och begärde att matematiken skulle få ytterligare 100 lektionstimmar. Men nu är det faktiskt så att eleverna redan får 1 125 lektionstimmar i matematik i grundskolan. Det är ett hundratal timmar mer än vad ämnena geografi, historia, religionskunskap, samhällskunskap och konsument kunskap får *tillsammans*.

Till saken hör också att många elever efter grundskolan trots det stora antalet lektioner inte behärskar det mest elementära: de fyra räknesätten, procenträkning, överslagsberäkning och lite statistik. Mer än så behöver inte det stora flertalet av eleverna kunna. Men enligt några av de krav som Skolverket ställer för godkänt betyg i årskurs nio ska de också kunna redogöra för och samtala om tillvägagångssätt på ett i huvudsak fungerande sätt och använda symboler, algebraiska uttryck, formler, grafer, funktioner och andra matematiska uttrycksformer med viss anpassning till syfte och sammanhang.

Varifrån tänker moderaterna ta de 100 nya lektionstimmarerna i matematik? Ska de tas från de redan styvmoderligt behandlade samhällsorienterande ämnena eller från de lika styvmoderligt behandlade estetiska ämnena? Och hur tänker beslutsfattarna när de tvingar alla elever att försöka lära sig en matematik som mycket få av dem kommer att få någon användning av?

SVT nyheter rapporterade att antalet skjutningar 2017 hade fördubblats till över 300 på fem år. 42 hade dött, 135 hade skadats. Flertalet såväl offer som gärningsmän var i tjugoårsåldern. Därtill kommer ett stort antal knivskärningar med dödlig utgång bland ungdomar.

Antalet elever som inte klarat betygsspärren till gymnasiet hade också i det närmaste fördubblats under samma tid. Många av dessa elever lämnades i ett utanförskap utan skola, utan jobb och utan pengar. Flertalet av dem bodde i ett utsatt område där gäng som ägnade sig åt droghandel och annan kriminalitet hade etablerat sig. Skolan hade ställt höga betygskrav på dessa elever utan att ge dem förutsättningar att klara kraven. Vad tänker den hårda skolpolitikens företrädare om detta? Känner man någon skuld för att så många elever har fått sina liv förstörda?

Valfrihet är bra. Tvång är dåligt. Det får vi oss itutat i dessa valtider.

Välutbildade och välbärgade föräldrar ska för sina barns räkning kunna välja att plocka russin ur kakan när de väljer skolor. Kortutbildade och fattiga föräldrar som har fastnat i problemområden tvingas hålla till godo med de smulor som blir över för sina barn. Det är OK tycker värnaren om rävens frihet i hönsgården.

Hur är det då med arbetet i skolorna? Vart tog friheten vägen för lärare och elever att inom vida ramar välja innehåll och arbetsätt som passar dem? Varför satte man på skolan en tvångskappa i form av tidigare betyg, nationella prov, detaljerade kursplaner och betygsriterier? Varför fann man det viktigare att mäta kunskapen än att skapa den? Varför övergav man en skola där både lärare och elever trivdes och lyckades bra med lärandet? Hur tänkte man om det här med valfrihet och tvång i skolan?

Det är de elever som får de lägsta betygen som tjänar mest på betygen. Skolsvaga elever skadas inte av betygsjämförelserna. Denna märkliga slutsats kom en ekonom fram till som hade forskat i saken.

Med stöd av OECD lät allianspartierna införa betyg med flera betygssteg redan i grundskolans tidigare årskurser. Många invände att skolsvaga elever riskerade att förlora självförtroende, framtidsstro och vilja att anstränga sig när de måste delta i betygsprov som de inte hade fått förutsättningar att klara. När de ideligen skulle tvingas att jämföra sina prestationer med mera lyckligt lottade kamraters.

För att ta udden av denna kritik lät man en ekonom forska i saken. Hon fann att vissa skolor på 1970-talet slopade betygen i årskurs sex tidigare än andra. Framgångsrika skolor där eleverna fått höga betyg väntade i det längsta med att slopa betygen. Andra skolor slopade med glädje betygen så fort som möjligt. Att sedan även de svagare eleverna i de framgångsrika skolorna klarade sig bättre genom gymnasiet motiverade ekonomen med att de hade fått behålla betygen längre. Att det var tack vare betygen som de klarat sig bättre. Inte tack vare att de gick i skolor där alla elever lyckades bättre.

Det märkliga med ekonomens rapport var att borgerligt styrda massmedier med glädje basunerade ut att det nu var bevisat att betygen visst inte skadade de skolsvaga eleverna. Märkligt var också att de tusentals forskarutbildade pedagogerna inte högljutt reagerade mot denna undermåliga forskning. För mig som hundratal gånger i klassrummen på nära håll har sett när elever fick tillbaka sina rättade betygsprov framstod rapporten som mer än märklig. Snudd på brottslig.

Varför skulle jag ha fått se så många tårade ögon och darrande läppar? Varför skulle jag fått höra elever med darr på rösten sucka att det inte är nån idé att anstränga sig, man kommer ändå aldrig att få godkänt. Eller fått höra elever med tillkämpad kaxighet påstå att de struntar i proven, skolan är ändå bara skit.

Det är mot denna bakgrund som jag finner det upprörande att man låter forskare manipulera sanningen om betygens skadeverkningar ungefär som man lät forskare bedyra att cigaretterna inte är skadliga för hälsan eller att de fossila bränslena inte är skadliga för miljön. Hur har man tänkt om detta?

För att göra det lättare för lärarna att sätta rättvisa betyg har Skolverket beslutat att betygskriterierna ska göras mer entydiga.

Eftersom betygen används för antagningen till högre utbildning måste de vara rättvisa. Men rättvisa kan de aldrig bli. Lärare kan pressas att sätta höga betyg av skolledningar som använder betygen som konkurrensmedel i kampen om eleverna. Vissa lärare frestas att sätta höga betyg för att framstå som särskilt skickliga för att därigenom få högre lön. Vissa elever är mera talföra än andra och har därför lättare att övertala lärarna att höja deras betyg. Resultatet av detta framgår av den betygskurva som sedan länge pekat uppåt samtidigt som kurvan för elevernas kunskaper pekat nedåt.

Hur mycket de av Skolverket anlidade arbetsgrupperna än anstränger sig kan de aldrig åstadkomma betygskriterier som tolkas på samma sätt av alla lärare från Ystad till Haparanda. Frågan är om detta ens är önskvärt. Ju mer entydiga och mätbara betygskriterierna görs, desto mindre blir utrymmet för lärare och elever att själva få välja innehåll och arbetssätt i undervisningen. Desto mindre blir också möjligheterna för läraren att känna tillfredsställelse i arbetet och för eleven att känna glädje i lärandet. Desto mindre blir också utrymmet för allt det viktiga lärande som inte går att exakt mäta.

Man vet att elever inte får mera varaktiga kunskaper för att de får betyg. Man vet också att betygsstressen gör att många elever drabbas av psykisk ohälsa. Hur tänkte man när man baserade antagningen till högre utbildning på skolbetygen? Skolbetyg som inte säger något om de särskilda kunskaper, de egenskaper och de erfarenheter som de studerande kommer att behöva i de yrken de valt, allt från präst till veterinär, till ingenjör eller till advokat osv.

Hur rättvist är det förresten att nästan bara elever med välutbildade föräldrar som kunnat hjälpa dem till höga betyg får tillträde till den högre utbildningen? Varför låter man inte mottagande utbildningar ordna sina egna antagningsrutiner som nu sker för brandmän och skådespelare? Varför tvingar man lärare och elever att ägna så mycket av tiden åt att mäta och betygssätta kunskaper på bekostnad av det lärande som ger eleverna kunnande för livet. Hur tänker man?

Årligen är det 15 000–20 000 elever som inte når kunskapsmålen i årskurs nio. De har inte fått tillräckliga betyg för att få komma in på ett nationellt gymnasieprogram. Häromåret tillsattes en skolkommision för att försöka komma till rätta med detta skolans stora misslyckande.

Den misslyckades med sitt uppdrag. Detta av flera skäl. Ett av dem var ledamöternas bakgrund och skilda intressen. Fem höga befattningshavare vid våra universitet, tre fackliga ledare, tre skolchefer på olika nivåer, en representant vardera från Svenskt Näringsliv och Sveriges elevråd. Ingen »vanlig« elev och ingen aktiv lärare.

Ett annat skäl var att dess tidigare ordförande, Anna Ekström, utgick ifrån att man skulle nå konsensus i kommissionen om de förslag som lades fram. Men ledamöterna hade olika lojaliteter och sinsemellan motsatta intressen i skolan. Näringslivets representant lär till exempel ha haft svårt att enas med flera av de andra ledamöterna om sådant som det fria skolvalet, vinstutdelning från

friskolorna och betygen. Därför kom de förslag som de kunde enas om att bli urvattnade och till intet förpliktigande.

Få eller ingen av ledamöterna lär ha haft någon närmare kontakt med de skolsvaga elever som det här gäller. De var inte medvetna om hur dessa lever. Skolkommissionen kunde bara föreslå förändringar i de ramar som försvårar lärarnas och elevernas arbete. Om ledamöterna själva hade levt i skolvardagen skulle de ha haft lättare att förstå vad som behövde ändras i dessa ramar. De skulle förstått vilka förutsättningar eleverna, och då särskilt de skolsvaga eleverna, behöver för att lyckas i skolan.

Om kommissionen utgått från vad som vore bra för de skolsvaga eleverna skulle den till exempel ha kunnat föreslå förändringar som dessa: Gör Barnkonventionen till lag. Begränsa det fria skolvälet. Förbjud vinstutdelning från friskolorna. Slop de graderade betygen. Rekommendera mindre användning av kunskapsförmedling i helklass. Låt lärare som gör samma jobb få samma lön. Gör om lärarutbildningen till en riktig yrkesutbildning. Släpp fokuseringen på Pisa och de mätbara kunskaperna.

Dessvärre kunde man inte enas i kommissionen om ett enda av dessa förslag. Därför kom den att misslyckas. Hur tänkte man när man satte ihop denna kommission och utgick ifrån att man där skulle kunna nå enighet om några förslag?

oOo

Av läraren fordrar man att hen har minst fem års teoretisk och praktisk utbildning för yrket. Lärarens beslut kan vanligen påverka lärandet för något trettiotal elever i hens egna klass/klasser. Vilken kompetens kräver man då av de politiker och ämbetsmän som fattar beslut som påverkar hur en miljon elever lär sig och mår? Tydligt ingen alls. Så blir det också som det blir.